

показав, що лексеми, відмічені в словниках так само, не знаходять широкого використання у сучасній французькій пресі. Отже, прагматика неологізмів найефективніше виявляється на матеріалі медіадискурсу, який характеризується різноманітністю засобів передавання інформації та потенційною можливістю маніпуляції сприйняттям адресата, що забезпечує чіткий прагматичний ефект, який виконує функцію засобу повного віддзеркалення стверджувальної реальності. Зазвичай вживання неологізмів у медіадискурсі зумовлено потребою економії мовленнєвих зусиль і водночас прагненням до експресивності та намаганням привернути увагу реципієнта.

Література:

1. Арнольд И. В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика её исследования: на материале имени существительного / И. В. Арнольд. – М. : Просвещение, 1966. – 186 с.
2. Виноградов В.В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В.В. Виноградов. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – 256 с.
3. Гак В. Г. О современной французской неологии // Новые слова и словари новых слов: Сб. ст. Л., 1978. – С. 37–52.
4. Ковынева И.А. Голофразис как способ словообразования в русском языке: дис... канд. филол. н.: спец. 10.02.01 / Ирина Анатольевна Ковынева. – Орел, 2007. – 175 с.
5. Соссюр Ф. Курс общей лингвистики / Ф. де Соссюр [пер. с франц. А.Сухотина]. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1999 – 432 с.
6. Gilbert P. Dictionnaire des mots nouveaux, Paris, Hachette-Tchou, 1971.
7. Goosse A. La néologie française aujourd'hui, Paris, CILF, 1975. P. 19-65.
8. Murcia C, Joly H. Dictionnaire de mots nouveaux des sciences et des techniques 2004-2006 // Conseil international de la langue française. – 2007.
9. Rey Alain. Terminologie: noms et notions // Collection « Que sais-je ? », 1780. – P., 1993 [1979]. 10. Wise H. The Vocabulary of Modern French: Origins, Structure and Function. – New York. P. 103-128.

Джерела ілюстрованого матеріалу

11. «Le Courrier de l'Ouest» (octobre 2009, mai 2010).
12. «Elle» (mars 2009, juin 2010, septembre 2011).
13. «Le Figaro» (octobre 2011, janvier 2013).
14. «Le Monde» (octobre 2009; janvier 2010, janvier 2011; mars 2013).
15. «Le Nouvel Observateur» (décembre 2010, juin 2011).
16. «Paris Match» (janvier 2009, octobre 2010, septembre 2011).

УДК 81'373.46

В. Ф. Старко,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

ІДЕАЛІЗОВАНІ КОГНІТИВНІ МОДЕЛІ ЯК ТЕОРІЯ КАТЕГОРИЗАЦІЇ

У статті проаналізовано теорію ідеалізованих когнітивних моделей (ІКМ) Дж. Лакоффа у світлі сучасних підходів до мовної категоризації. Розглянуто позитивні здобутки теорії та її слабкі місця. Дослідник обґрунтовано заперечує проти уречевлення прототипів і ставить в центр уваги прототипові ефекти. Показано, що поняття ІКМ є «парасольковим терміном» із розмитим значенням. Теорія ІКМ не узгоджується з постулатом про примат вжитку – підвалиною парадигми когнітивної лінгвістики, а проте пропонує перспективні наукові конструкції: внутрішні й зовнішні прототипові ефекти, радіальна структура категорії тощо.

Ключові слова: ІКМ, категоризація, Лакофф, когнітивна лінгвістика.

IDEALIZED COGNITIVE MODELS AS A THEORY OF CATEGORIZATION

The article analyzes George Lakoff's theory of Idealized Cognitive Models (ICMs) in the light of contemporary approaches to linguistic categorization. The author considers the positive achievements of the theory and its weaknesses. The ICM theory is a kind of theory-theory of categorization in which ICMs are chunks of knowledge (theories) about the world. Lakoff has a well-reasoned case against the reification of prototypes and chooses to put prototype effects in the focus of his attention. He warns against equating: a) effects and structure and b) prototypes and representations. The article shows that the concept of ICMs is an umbrella term with vague meaning. It encompasses a number of known cognitive models and may serve as the conceptual underpinning of a number of different linguistic units. Two prominent examples (the categories bachelor and mother) on which the ICM theory is built are subjected to analysis. Critical remarks from literature and the author's own observations are brought to bear on the validity of the ICM theory with respect to these cases of categorization. While the ICM theory needs to be reconciled with the usage-based thesis of the cognitive linguistics paradigm, in its present state it still offers some promising constructs, such as internal and external prototype effects, radial category structure, etc., which warrant further research and elaboration.

Keywords: ICM, categorization, Lakoff, cognitive linguistics.

ИДЕАЛИЗИРОВАННЫЕ КОГНИТИВНЫЕ МОДЕЛИ КАК ТЕОРИЯ КАТЕГОРИЗАЦИИ

В статье анализируется теория идеализированных когнитивных моделей (ИКМ) Дж. Лакоффа в свете современных подходов к языковой категоризации. Рассмотрены позитивные достижения теории и ее слабые места. Исследователь обоснованно высказывается против овеящения прототипов и ставит в центр внимания прототипические эффекты. Показано, что понятие ИКМ является «зонтиковым термином» из размытым значением. Теория ИКМ не согласуется с постулатом о примате употребления – одной из основ парадигмы когнитивной лингвистики, но предлагает перспективные научные конструкты: внутренние и внешние прототипические эффекты, радиальная структура категории и т.д.

Ключевые слова: ИКМ, категоризация, Лакофф, когнитивная лингвистика.

Теорія, що її в галузі лінгвістики розвинув Дж. Лакофф у відомій праці «Жінки, вогонь та небезпечні речі» (Women, Fire and Dangerous Things) [5] (див. також пізніший і стисліший виклад в статті [4]), належить до так званих «теорійних теорій» (англ. theory-theories) категоризації. Це досить розмита множина теорій, які спираються на загальну ідею про те, що в процесах категоризації мовці керуються певними структурованими комплексами уявлень (теоріями) про світ [6-8]. У концепції Дж. Лакоффа роль теорій виконують «ідеалізовані когнітивні моделі» (ІКМ). ІКМ викликали бурхливе обговорення в колі когнітивних лінгвістів і досі залишаються впливовими науковими конструктами [2]. Критичний аналіз

теорії ІКМ присутній у науковій літературі [10-12] (про це йтиметься нижче), однак недостатньо уваги звернено на аспект, власне, категоризації, що й зумовлює актуальність цієї розвідки. Для глибшого розуміння фундаментальної когнітивної здібності – категоризації – важливо врахувати позитивні здобутки теорії Дж. Лакоффа та вказати на її слабкі сторони.

Дж. Лакофф розвиває свою теорію в рамках парадигми, в основу якої він поклав принцип досвідного реалізму (англ. *experiential realism, experientialism*), або втілення (англ. *embodiment*). ІКМ властиве втілення, вони почасті спіраються на людську уяву, мають властивості гештальтів та «екологічну структуру». За Лакоффом, тілесний досвід та людська уява великою мірою визначають процеси конструювання категорій. Дж. Лакофф розвиває свою концепцію категоризації, відштовхуючись від ідей Е. Рош. Він цілком слушно підкреслює, з посиланням на вкрай важливе застереження самої Е. Рош [9, с. 40–41], неправомірність уречевлення прототипів: «прототипи не становлять якоїсь окремої моделі процесів, представлень чи навчання. Цей момент так часто хибно розуміють, що він вимагає обговорення... говорити про *прототип* взагалі – це просто зручна граматична фікція; насправді йдеться про судження про ступінь прототиповості... Прототипи не становлять теорії представлення категорій...»

Попри ці перестороги прототипи вважали й досі вважають (хибно, слід завважити) психологічно реальними одиницями, безпосередньо пов'язаними з сутністю природномовних категорій. Дж. Лакофф вказує на дві поширені інтерпретації прототипових ефектів:

ефекти = структура – судження про ступінь прототиповості представників категорії є прямим відбиттям ступеня належності до категорії (градуального членства);

протипи = репрезентація – категорії представлені в мозку прототипами (конкретними найкращими взірцями або, за іншими версіями, певною абстракцією, наприклад, схемою чи сукупністю найтипівіших ознак). Ступінь подібності до прототипу визначає ступінь членства в категорії.

Натомість Дж. Лакофф вводить ІКМ й обстоює тезу про те, що знання (принаймні, наївне знання) організоване в такі когнітивні моделі, а прототипові ефекти є їхнім наслідком [5; 6]. ІКМ можна вважати наївними теоріями; вони бувають різних типів, а тому й прототипові ефекти постають із різних джерел. Ознаки, що фігурують в ІКМ, є інтерактивними з природи – вони не дані «об'єктивно» у світі, а мають суб'єктивно-об'єктивний характер, постаючи з осмисленої людської взаємодії з довкіллям.

У когнітивній науці дослідники пропонують когнітивні моделі, які дають змогу структурувати й зрозуміти людський досвід. Дж. Лакофф розмежовує пропозиційні моделі (фрейми Філлмора, схеми Румельгарта, фрейми Мінського, скрипти Шенка й Абельсона) й інші моделі, розвинуті в когнітивній лінгвістиці: образно-схематичні, метафоричні, метонімічні й символічні [4, с. 392–393]. *Градуйовані моделі* описують категорії й концепти, що є градуйованими з природи. Наприклад, такими є категорії, що їх позначають прикметники, які мають ступені порівняння. Прототипові ефекти в цьому випадку виникають тривіальним чином. *Ідеалізовані когнітивні моделі* описують випадки, коли категорії визначено стосовно певних ідеалізованих умов. Посилаючись на спостереження Ч. Філлмора [3], Дж. Лакофф завважує, що англійська категорія *bachelor* є класичною (неодружений дорослий чоловік), але цей англійський іменник служить для категоризації осіб на підставі певних очікувань щодо одруження й шлюбу, що склалися в суспільстві. Через це постають випадки непевної категоризації: чоловіки в гомосексуальних стосунках, Гарзан, папа римський, мусульманин, якому дозволено мати чотирьох дружин, а він має лише три, тощо [4, с. 393]. Прототипові ефекти тут постають через невідповідність «ідеальних» умов, щодо яких сформульовано категорію, та безпосереднього досвіду чи знання про світ. Завважмо, що в потрактуванні американського науковця категорія *bachelor* залишається класичною, а розмитість пояснено саме завдяки невідповідності ІКМ, що лежить в основі цієї категорії, та реалій. Відтак прототипові ефекти виявляються похідними від процесу ідентифікації, себто співставлення концептуальної (ментальної) категорії та реальних об'єктів, а структуру категорій насправді задають когнітивні моделі, які, на відміну від простих ознак, мають внутрішню структуру.

Дж. Лакофф стверджує, що деякі категорії описують цілі кластери когнітивних моделей. Він розглядає в ролі такого прикладу категорію *mother*. На цю категорію складається кілька моделей: модель народження, генетична модель (із розвитком репродуктивної медицини ця модель уже не конче збігається з моделлю народження), модель виховання, подружжя модель, генеалогічна модель (найближчий предок жіночої статі). Разом ці моделі сходяться й утворюють кластер, що відповідає типовому уявленню про матір. Дж. Лакофф завважує, що від цього ідеалізованого уявлення можливі відхилення й наводить низку прикладів із словосполучою *real mother* (справжня мати), які показують, що та чи та модель із кластеру може бути відсутня. Наприклад, *Мене всиновили, і я не знаю, хто моя справжня мати*. В цьому випадку підкреслено вагу моделі народження. Жодна з моделей у кластері не є неодмінною, найважливішою чи найправильнішою. В різних випадках вага якоїсь моделі може нівелюватися, а інші виходитимуть на передній план. Складні номінації в англійській мові на кшталт *stepmother, surrogate mother, adoptive mother* тощо Дж. Лакофф трактує як випадки, в яких різні моделі не сходяться. Метафоричні вживання теж висвітлюють різні окремі моделі. Наприклад, *Necessity is the mother of invention*. (дослівно, *Потреба – мати винаходу*; пор. *Біда навчить*) підкреслює модель народження. Генеалогічна модель активується в описі вузлів графів: вищий вузол – *mother*, нижчий – *daughter* (англ. дочка). Пор. також у комп'ютерній термінології *motherboard* 'материнська плата'. Дж. Лакофф робить висновок, що категорія *mother* не є класичною, позаяк немає набору необхідних і достатніх ознак, що охоплювали б усі випадки. Натомість нетипові матері, наприклад, сурогатні, називаються матерями в силу свого стосунку до ідеального випадку, в якому сходяться всі моделі. Наявність ідеального випадку й численних нетипових представників і є джерелом прототипових ефектів.

Метонімічні моделі також можуть слугувати джерелом прототипових ефектів. Соціальні стереотипи розглядаються як випадки метонімії, в яких підкатегорія з особливим, визнаним соціумом статусом замінює цілу категорію й є підставою для поверхових суджень Дж. Лакофф наводить приклад матері-домогосподарки: хоча ця підкатегорія й не має окремої номінації, в американському суспільстві вона має статус кращого прикладу цілої категорії матерів. Звідси постає можливість оцінки тієї чи тієї жінки як типової/менш типової матері. Категорія *working mother* (мати, що працює) дістає наповнення, на думку Дж. Лакоффа, як категорія, протиставлена стереотиповій матері-домогосподарці. В основі протиставлення лежить модель виховання-піклування: мати, що працює, не може залишатися з дітьми весь день, а отже й неспроможна належним чином піклуватися про них. Американський дослідник висноує, що кластер когнітивних моделей і метонімічна модель матері-домогосподарки складаються на категорію *mother* і створюють її прототип: взірцевою матір'ю є біологічна мати-домогосподарка, переважно зайнята вихованням і доглядом за дітьми, що не має оплачуваної роботи й одружена з батьком дітей. Цей «складений прототип» (англ. *composite prototype*) накладає на категорію *структуру репрезентативності*: що ближче жінка до прототипу, то репрезентативніша вона матір [4, с. 400]. Така структура лінійна й задає лише шкалу подібності, однак вона відбиває, на думку Дж. Лакоффа, когнітивні моделі, що характеризують категорію. Дослі-

дження категорій не повинно обмежуватися виокремленням прототипу й лінійної градації непрототипових випадків, а розкривати деталі когнітивних моделей, що лежать в основі структури репрезентативності.

Описуючи категорію *mother*, Дж. Лакофф зараховує до неї як підкатегорії особливого типу такі поняття, як *stepmother*, *adoptive mother*, *birth mother*, *natural mother*, *foster mother*, *biological mother*, *biological mother*, *surrogate mother*, *unwed mother* та *genetic mother*. Ці підкатегорії є відхиленнями, тобто містять не просто додаткові ознаки, а такі, що відрізняють їх від центрального випадку; вони вмотивовані й зумовлені культурою. Дж. Лакофф стверджує, що категорія *mother* в американській культурі має *радіальну структуру*, тобто структуру «з центральним представником і його конвенціоналізованими варіаціями, що їх не можна передбачити загальними правилами», причому порівняно з основним екземпляром варіації повинні містити відмінні ознаки, а не просто більше ознак [4, с. 401].

Що стосується категорії *bachelor*, то Дж. Лакофф вважає, що навіть якщо абстрагуватися від невластивих прикладів, соціальний стереотип слугує джерелом розмитості категорії *всередині* меж цієї категорії (*внутрішні прототипові ефекти*), що їх чітко встановлює класична дефініція. Особи, що більше відповідають американському стереотипу *bachelor* (мачо, нерозбірливі в стосунках, завсідники барів тощо), будуть кращими прикладами категорії, а ті безсумнівні холостяки, що не вписуються в нього (наприклад, неодружені чоловіки, що любляться поратися по господарству, готувати, доглядати дітей тощо), – менш типовими.

Дж. Лакофф вказує на ще одне джерело прототипових ефектів – радіальні категорії. Такими він вважає категорії, що мають *одну* центральну підмодель і периферійні підкатегорії, поєднані з центром зв'язками мотивації (а не жорсткими правилами чи довільними зв'язками). Радіальну категорію не можна пояснити, охопити якоюсь однією когнітивною моделлю. Натомість в основі зв'язків мотивації лежать різні когнітивні моделі й окремі підкатегорії можуть ставати центрами поширення нових зв'язків. Як приклад американський дослідник розглядає японський класифікатор *хон*, що стосується переважно довгих тонких предметів, але поширюється на різні предмети і дії завдяки різним когнітивним механізмам. В результаті постає досить складна мережева структура. Прототипові ефекти виникають, вочевидь, із когнітивних моделей, що лежать в основі вмотивованих зв'язків, що тягнуться від центральної підкатегорії до нецентральної. Така структура уможливило розширення категорії, яке може відбуватися нерівномірно. Прототипові ефекти виявляються також на самій периферії: класифікація маргінальних (але не центральних) об'єктів різниться від мовця до мовця.

Загалом ідея радіальних категорій справила колосальний вплив на розвиток когнітивної семантики. І справді значення великої кількості слів можна з певним ступенем вірогідності представити як мережу з локальними центрами й відгалуженнями. Чи існує в кожному випадку один-єдиний центр залишається дискусійним питанням. Наприклад, структура англійського прийменника *over*, що його Дж. Лакофф використав як ілюстрацію радіальної категорії [5] залишається дискусійною. Деякі лінгвісти безпідставно вважають, що неможливо визначити одне-єдине центральне значення.

За Дж. Лакоффом, прототипові ефекти постають напрями, коли когнітивна модель градуйована чи внаслідок радіальної структури категорії, або ж опосередковано – у випадку ідеалізованих метонімічних і класичних моделей. В кожному разі джерелом прототипових ефектів є концептуальна структура, однак у першому випадку кореляція між концептуальною структурою категорії та прототиповими ефектами *безпосередня*, а в другому – ускладнена через посередництво ІКМ [4, с. 411].

Повищений виклад, звісно, не може претендувати на повноту, однак він висвітлює основні тези теорії ІКМ й дає підстави висунути певні критичні зауваги.

1. Концепція ІКМ не узгоджується з постулатом про примат мовного вжитку (*usage-based thesis*), що лежить в основі парадигми сучасної когнітивної лінгвістики [1]. Згідно з цим постулатом, мовні структури постають із мовного вжитку, тоді як концепція ІКМ передбачає, що принаймні деякі структури, як-от категорія *bachelor*, формуються стосовно «ідеалізованих умов», тобто умов, не даних у досвіді. Якщо поглянути ширше, то «ідеалізовані» когнітивні моделі не цілком узгоджуються навіть із постулатом про досвідний реалізм, що його висуває сам Дж. Лакофф. На нашу думку, слід враховувати, що і в індивідів, і в мовних спільнот категорії формуються на підставі їхнього досвіду, який є, загалом кажучи, неповним. Поки індивід і спільнота оперують категоріями в межах даного їм у досвіді фрагмента реальності, вони не наштовхуються на значні категоризаційні труднощі. Однак вихід за ці межі й потреба категоризувати незнайомі або суттєво відмінні об'єкти можуть легко спричинитися до категоризаційних провалів. Одним із таких випадків, як нам видається, є категорія *bachelor*.

2. Змішування діахронічного й синхронічного рівнів. Прототипові ефекти – явище синхронії, а ті ІКМ, що їх описує Дж. Лакофф, працюють у діахронії. Хоча вони можуть бути цілком реальні й утворювати описані категорії різної складності й розгалуженості, в мовній свідомості індивіда категорія, очевидно, представлена інакше, без відтворення усього ланцюжка історичних переходів і трансформацій. Під цим кутом зору сумнівним видається твердження, що ІКМ, які виконують роль сполучних ланок між підкатегоріями, є джерелами прототипових ефектів.

3. Постулювання *однієї центральної* підкатегорії для класу радіальних категорій є не лише високою мірою уможливленням, а й повторює «прототипову структуру» категорії, що її Дж. Лакофф намагається заперечити, за винятком такої особливості, як нетранзитивності зв'язків між центром і периферією [10]. Цілком можливо, що локальних центрів може бути більше, ніж один.

4. Окремою проблемою є невизначеність кореляції між ІКМ та мовними одиницями. Дж. Лакофф пов'язує ІКМ із такими різними одиницями, як слова, фрази (*strictly speaking*), ментальні процеси, сценарії, окремі індивіди тощо. З іншого боку, опис одного полісемічного слова (англ. *over*) або одного класифікатора (яп. *хон*) може вимагати залучення низки ІКМ [10; 11]. Така полівалентність значно послаблює пояснювальну силу ІКМ і підриває їхній статус ментальних репрезентацій.

5. З попередньої зауваги випливає ще одна вада: розмитість поняття ІКМ. Дж. Лакофф вводить його як «парасольковий термін», що охоплює низку основних когнітивних моделей, розвинутих у когнітивній лінгвістиці, й застосовує його до різних мовних одиниць і ментальних утворів. Через це поняття розмивається, йому бракує менш-більш чіткого окреслення.

6. Критичні зауваги викликає потрактування окремих прикладів категоризації. Аналізові категорії *bachelor* у праці Дж. Лакоффа А. Вежбицька закидає зосередженість винятково на фізичних (спостережуваних) ознаках і не увагу до ознак ментальних [12]. Дослідниця пропонує таку приблизну дефініцію *bachelor*: чоловік, який ніколи не був одружений і про якого інші люди думають, що він може одружитися з кимось, якщо захоче. Ментальна ознака «може одружитися», безумовно, важлива; вона присутня в дефініціях цього слова в тлумачних словниках англійської мови. Проте за модальним дієсловом «може» (або інакше висловленою спроможністю) приховуються цілі комплекси культурних уявлень. Наприклад,

досягнувши повноліття, особа чоловічої статі може – в юридичному сенсі слова – одружитися, однак 18-річних підлітків не прийнято називати *bachelor*. Введення до визначення ментальної ознаки, правильно у своїй суті, є зручним способом дефініювання, однак наслідком цього стає затирання важливих для категоризації чинників.

Що стосується категорії *mother*, то на думку А. Вежицької, Дж. Лакоффа не враховує низки мовних фактів: 1) *mother* без означення позначає генетичну матір і не стосується усіх інших різновидів матерів (сурогатних, прийомних, мачух тощо); 2) вислів *real mother* не є надійним діагностичним контекстом, бо вкладуваний у нього зміст може залежати від специфічних індивідуальних уявлень мовця; 3) сполука *biological mother* може вживатися лише в контрастивних контекстах, на відміну від *foster mother*, *adoptive mother*, *surrogate mother*. У дефініції біологічний компонент слід формулювати як фактичний, а соціальний та психологічний – як очікувані, стверджує дослідниця [12]. Додамо, що замість конвергенції й дивергенції когнітивних моделей можна запропонувати й альтернативне пояснення: в узусі слово *mother* охоплює різні аспекти материнства, а в конкретному контексті може бути висвітлено чи, навпаки, притлумлено певний аспект. Номінації на кшталт *біологічна мати* побудовані в такий спосіб, що додане слово (*біологічна*) висвітлює один аспект і нівелює всі інші. Цей самий механізм працює й у випадку метафоричних уживань. До того ж, підхід Дж. Лакоффа загалом передбачає нестримне множення когнітивних моделей – він описує п'ять моделей лише для однієї категорії *mother*.

Соціальні стереотипи, типові екземпляри, ідеали, взірці, підмоделі – все це, за словами Дж. Лакоффа метонімічні моделі, що їх людина використовує в мисленні і що «дають якісь прототипові ефекти» [4, с. 406]. Дослідник не наводить доказів того, що такі моделі спричиняють прототипові ефекти саме в процесах категоризації як такої (тобто пошуку відповіді на запитання «До якої категорії належить цей об'єкт?»). Ми вважаємо, що перелічені моделі можуть створювати прототипові ефекти *всередині* категорії, коли одні предстваники ідентифікуються швидше, виступають вихідними точками в розумуванні, оцінках. Дж. Лакофф має рацію в тому, що в певних ситуаціях ці моделі можуть визначати очікування, слугувати підставою для поверхових висновків тощо. Проте вони навряд чи суттєво впливають на процеси виваженої категоризації. Тому доречно розрізняти внутрішні й зовнішні прототипові ефекти.

Отже, теорія ідеалізованих когнітивних моделей Дж. Лакоффа належить до класу теорійних теорій категоризації. Вона відіграла важливу роль у становленні досліджень категоризації в когнітивній лінгвістиці. Американський дослідник запропонував оригінальний науковий конструкт, подав приклади його застосування до кількох складних випадків категоризації й звернув увагу наукової спільноти на механізми, що лежать в основі утворення категорій. Теорія ІКМ викликала низку критичних зауваг, серед яких найважливішими, на нашу думку, є розмитість самого поняття ІКМ та неузгодженість теорії із фундаментальними постулатами парадигми когнітивної лінгвістики. Стосовно категоризації Дж. Лакоффа висунув низку перспективних ідей, які, ми вважаємо, заслуговують на дальший розвиток: відмова від уречевлення прототипів і пошуку причин появи прототипових ефектів, розмежування внутрішніх і зовнішніх прототипових ефектів, радіальна структура категорій.

Література:

1. Старко В. Парадигма когнітивної лінгвістики й проблема категоризації / В. Старко // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во Нац. університету «Острозька академія». – Вип. 48. – 2014. – С. 116–119.
2. Evans V. Cognitive Linguistics. An Introduction / V. Evans, M. Green. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 851 p.
3. Fillmore Ch. Towards a descriptive framework for spatial deixis / Ch. Fillmore // Speech, place, and action. – London: Wiley, 1982. – Pp. 31–59.
4. Lakoff G. Cognitive Models and Prototype Theory / G. Lakoff // Concepts. Core Readings. – Cambridge : MIT Press, 2000. – Pp. 391–421.
5. Lakoff G. Women, Fire, and Dangerous Things / G. Lakoff. – Chicago, London : University of Chicago Press, 1987. – 614 p.
6. Laurence S. Concepts and Cognitive Science / Laurence S., Margolis E. // Concepts. Core Readings. – Cambridge : MIT Press, 2000. – Pp. 3–81.
7. Medin D. Concepts and conceptual structure / D. Medin // American Psychologist. – 1989. – 44. – Pp. 1469–1481.
8. Murphy G. The role of theories in conceptual coherence / G. Murphy, D. Medin // Psychological Review. – 1985. – 92. – Pp. 289–316.
9. Rosch E. Principles of categorization / E. Rosch // Cognition and categorization. – Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1978. – Pp. 27–48.
10. Vandeloise C. Representation, prototypes, and centrality / C. Vandeloise // Meanings and prototypes. – London, New York : Routledge, 1990. – Pp. 403–437.
11. Vervaeke J. Women, Fire, and Dangerous Theories: A Critique of Lakoff's Theory of Categorization / J. Vervaeke // Metaphor and Symbol. – 1997. – 12(1). – Pp. 59–80.
12. Wierzbicka A. Semantic Primes and Universals / A. Wierzbicka. – Oxford : Oxford University Press, 1996. – 500 p.

УДК 81'42:821.111

М. П. Степанюк,

Херсонська державна морська академія, м. Херсон

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ХУДОЖНІХ ПЕРСОНАЖІВ В ЕМОЦІЙНОМУ СТАНІ У РОМАНАХ Ш. БРОНТЕ ТА Е. БРОНТЕ

У статті визначено гендерні особливості комунікативної поведінки художніх персонажів в емоційному стані у романах Ш.Бронте та Е.Бронте, представлено відмінності у комунікативних діях жінок та чоловіків в емоційних станах, а саме: «радість», «гнів», «здивування», «огида» і «страх». У статті надані приклади стримування, приховування та маскуванню емоцій жінками та чоловіками.

Ключові слова: емоційний стан, гендер, художній персонаж, емоції.

GENDER PECULIARITIES OF CHARACTERS' COMMUNICATIVE BEHAVIOUR IN EMOTIONAL STATES IN THE NOVELS OF SH.BRONTE AND E.BRONTE

The article defines gender peculiarities of communicative behavior of the characters in the emotional state in Sh.Bronte's and E.Bronte's novels, presents differences in communicative actions of men and women in emotional states, namely, «joy», «anger», «surprise», «disgust» and «fear». In the article were given examples of containment, concealment and disguise emotions by women and men.

Analysis shows, that emotional states of men deviate from expected gender stereotypes. Men in women's novels often behave as women – emotionally and use a lot of words. According to gender stereotypes, women's communicative behavior